

Nabídka programů pro osoby se zdravotním postižením v oblasti volného času

The offer of the programs for persons with disabilities in the area of leisure time

Jana Vašendová, Ondřej Ješina

Centrum aplikovaných pohybových aktivit, Fakulta tělesné kultury, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Abstrakt:

Nabídce volnočasových aktivit pro osoby se zdravotním postižením (ZdP) se v ČR stále nevěnuje dostatečně velká pozornost. Naši snahou je zjistit, jaká je nabídka služeb pro trávení volného času této cílové skupiny a v čem dané organizace spatřují překážky pro rozšíření své nabídky. Tyto zjištění pak mohou sloužit pro efektivnější podporu rozvoje těchto subjektů, rozšíření a zacílení aktivit pro osoby se ZdP nebo jinými speciálními potřebami. Výzkumného šetření se zúčastnilo 40 z původně 165 oslovených subjektů (školských a mimoškolských organizací, komerčních firem a neziskových organizací) v 6 krajích. 55 % z nich realizuje akce pro osoby se ZdP, nejčastěji kombinovaným a tělesným. Z hlediska věku se zaměřují na děti školního věku a jedná se o jednorázové (nikoliv celoroční) akce se vzdělávacím a uměleckým zaměřením. Ačkoliv je dle 97,5 % organizací smysluplné realizovat akce pro osoby se ZdP, má pouze 25 % z nich dostatek informací a prostředků pro jejich realizaci.

Abstract:

The offer of leisure time activities for persons with disabilities in the Czech Republic is still not paying enough attention. Our aim is to find out what is the offer of services and obstacles for the expansion of its

menu. These findings can then be used for more effective support to the development of these bodies, extensions and targeting of activities for persons with a Disability or other special needs. Research investigation was attended by 40 of 165 originally polled bodies (educational and nonschool organizations, commercial businesses and non-profit organizations) in the 6 counties. 55 % of them carries out actions for persons with a disability, most commonly combined and physical. The children of school age are the main focused group, and it is a single (rather than annual) event is an educational and artistic focus. Although it is based on 97,5 % of organizations to implement meaningful events for persons with a Disability, has only 25 % of them plenty of information and resources for their implementation.

Klíčová slova: *aplikované pohybové aktivity, rekreace, osoby se speciálními potřebami, neziskové organizace.*

Key words: *adapted physical, recreation, persons with special needs, a nonprofit organization.*

Příspěvek je součástí projektu Speciálně poradenské centrum aplikovaných pohybových aktivit, CZ.1.07/1.2.00/14.0021 podporované Evropským sociálním fondem a rozpočtem České republiky.

ÚVOD

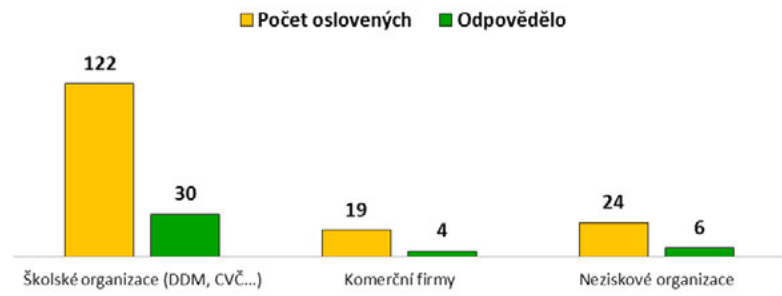
Volnočasovým aktivitám pro osoby se zdravotním postižením se v České republice navzdory existenci řady strategických dokumentů i legislativních norem (Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením, Charta sportu pro všechny aj.) nevěnuje odpovídající pozornost. Ačkoliv existují organizace, které se zaměřují na volnočasové aktivity, často i pohybového charakteru, přesto by krajské, obecní i parlamentní struktury měly věnovat více pozornosti systematickému vytváření vhodných podmínek pro účast osob se zdravotním postižením. V praxi

zaznamenáváme absenci programů zaměřených na osoby se zdravotním postižením, ale i inkluzivní programy otevřené všem osobám s ohledem na jejich specifika. Vysokoškolské obory vzdělávající pedagogy volného času zařazují předměty i kurzy pro své studenty a absolventy obsahově zaměřené i na problematiku osob se zdravotním postižením. Přesto se děti se zdravotním postižením volnočasových aktivit zaměřených na pohybové aktivity často neúčastní. Prostřednictvím programů realizovaných Centrem APA (FTK UP v Olomouci) jsme konfrontováni s realitou – rodiče neví o nabídce služeb subjektů zřízených krajem nebo obcí (domy dětí a mládeže, střediska volného času) případně jiných, neznají spektrum vhodných pohybových činností (včetně případných kontraindikací). Řada žáků se zdravotním postižením se neúčastní školní tělesné výchovy, ani volnočasových aktivit se svými vrstevníky. Jen minimum z nich se účastí zotavovacích pobytových akcí (táborů) společně s ostatními dětmi bez zdravotního postižení.

Volný čas a jeho způsob trávení je však nezastupitelnou oblastí celistvého rozvoje osobnosti člověka. Cílem našeho screeningového šetření bylo zjistit vybrané parametry nabídky možností trávení volného času pro osoby se zdravotním postižením v organizované (institucionální) formě. Dílčím cílem pak bylo zjistit, v čem dané organizace spatřují překážky pro realizaci akcí tohoto typu. Pokud jsou nám známy jednotlivé faktory zabraňující nebo brzdící otevření nabídky volnočasových aktivit pro klientskou skupinu osob se zdravotním postižením, můžeme se jim vyvarovat popřípadě od nich odvíjet naše následující kroky. Tato zjištění tak mohou pomoci organizacím rozšířit nabídku programů směrem k této menšinové populaci.

HLAVNÍ ČÁST

Při výzkumném šetření bylo osloveno 165 subjektů (školských a mimoškolských organizací, komerčních firem a neziskových organizací) v 6 krajích (kraj olomoucký, královéhradecký, pardubický, moravskoslezský, jihomoravský a kraj Vysočina). Z hlediska typu organizace se výzkumného šetření zúčastnilo 122 školských a mimoškolských organizací, 24 neziskových organizací a 19 firem.

Obr. 6: Celkový přehled jednotlivých subjektů

METODIKA

Všem respondentům byla distribuována anketa vlastní konstrukce dotazující mj. četnost, charakter, délku organizovaných akcí, charakteristiku klientských skupin nebo také překážky bránící organizaci akcí tohoto typu. Vyplňování ankety bylo formou online elektronicky. První otázka rozdělila respondenty na dvě základní skupiny s ohledem na to, zda realizují nebo nerealizují služby i pro osoby se zdravotním postižením. Varianta ANO obsahovala 10 otázek, varianta NE 5 otázek. Anketa byla zavěšena na google.docs.

Byla vytvořena anketa vlastní konstrukce obsahující otevřené a uzavřené otázky. Proto, abychom získali komplexní informace od respondentů, po úvodních dvou otázkách společných pro všechny se anketa rozdělovala na dvě větve – pro variantu ano a variantu ne.

Následně proběhlo pilotní šetření u 5 organizací. V závislosti na podmínkách vyplývajících z pilotního šetření byla dokončena finální verze ankety a rozeslána k respondentům. K distribuci byl zvolen krátký informační e-mail, který obsahoval odkaz na anketu.

Respondenti byli osloveni elektronickou poštou. Anketa byla vytvořena v online prostředí pomocí formuláře na Google disku. Tímto usnadnilo možnost šířit anketu velice rychle prostřednictvím e-mailu

a zveřejnění na webových stránkách www.apa.upol.cz. Online anketa pak byla e-maily rozeslána ve dvou běžích – v polovině listopadu poprvé a v polovině prosince podruhé.

Výběr oslovených subjektů byl realizován následovně:

1. Na základě vyhledávání na webu byla vytvořena databáze školských, mimoškolských a neziskových organizací a firem ve vybraných krajích.

2. Sběr kontaktů probíhal v několika úrovních. Primárně pomocí internetových vyhledávačů a klíčových slov, prohledáváním již vytvořených databází, dále pak pomocí odborných prací. Byly využity tyto vyhledávače při zadání klíčových slov: GOOGLE, SEZNAM.CZ, FIRMY.CZ (www.seznam.cz, www.google.cz, www.firmy.cz, www.neziskovsky.cz a www.nidm.cz).

Klíčová slova: *outdoorové akce, zážitkové akce, volnočasové akce, zážitkové kurzy*.

Výsledky zveřejněné na základě uvedení klíčových slov byly dále roztřízeny do spádových krajů. Byly vybírány subjekty, jež na svých webových stránkách uvádějí, že se věnují mimo jiné organizací různých typů jednodenních a vícedenních akcí zaměřených na práci s dětmi a mládeží, pobyt v přírodě, zážitkovou pedagogiku, rozvoj osobnosti, teambuildingové akce, vzdělávací semináře. Do databáze jsou zařazeny také subjekty, jež vykonávají pravidelnou činnost, ať už to jsou domy dětí a mládeže, střediska volného času či neziskové organizace věnující se kroužkům, oddílům a klubům pro širokou veřejnost. Klíčová slova byla vybírána na základě logické úvahy tak, aby pokryla co nejširší oblast subjektů, jež se věnují organizaci různých typů akcí pro různé cílové skupiny. Byly využity databáze zpracované jako součást vybraných bakalářských a diplomových prací.

3. Každý kontakt byl roztřízen podle 2 kritérií – podle místa výskytu do jednotlivých cílových krajů; podle formy na školské a mimo školské subjekty, neziskové organizace, firmy. Všechny tyto informace byly zadávány do tabulek v MS Excel a zpracovány s využitím matematických operací a basálních deskriptivně-statistických postupů.

VÝSLEDKY

55 % (22 organizací) odpovídajících subjektů z celkem 40 odpovědělo, že mají v portfoliu i programy, kterých využívají osoby se zdravotním postižením. 45 % (18 organizací) odpovědělo, že tyto programy nemají.

Nejčastější skupinou, pro niž jsou organizovány volnočasové akce a aktivity, jsou osoby s kombinovaným postižením (kombinace tělesného a mentálního postižení). Akce pro tuto skupinu organizuje 14 z oslovených objektů. Druhou nejčastější skupinou jsou pak osoby pouze s tělesným postižením (12 subjektů). Druh postižení, kde respondenti neuvedli žádnou aktivitu, je postižení kombinované – hluchoslepota. Respondenti mohli označit více odpovědí. Aktivita oslovených subjektů ze z největší části zaměřuje na věkovou skupinu dětí, mládeže a dospělých, z toho převažuje pořádání akcí pro děti školního věku. Nejmenší podíl pak zaujímají akce pro děti předškolního věku a senioři. I u této otázky však byla možnost zaškrtnutí více polí. Co do délky trvání pořádaných akcí se nejčastěji vyskytovala varianta jednorázové akce. Respondenti ji zvolili celkem 17krát. Pravidelné týdenní, resp. oddílové činnosti jsou pak druhou nejčastější formou. Tu si respondenti vybrali 10krát. Nejméně častou formou jsou pak zimní (2) a letní (3) tábory. Typy volnočasových aktivit byly rozděleny dle Hodaně na kulturně-umělecké, intelektuální, sociální, zájmové a pohybové. Pro lepší srozumitelnost pro běžnou populaci nezatíženou tímto akademickým dělením jsme definovali typy aktivit na sportovní, umělecké, vzdělávací, jazykové a informačně technologické. Opět zde byla možnost výběru více polí a možnost doplnit konkrétní prováděnou aktivitu, která nebyla ve výše jmenovaných možnostech. Nejčastěji zmiňovaným typem pak byl typ vzdělávacích akcí (dle Hodaňovy typologie – intelektuální), zvolený celkem 13krát. Aktivity uměleckého rázu zaujímají druhou nejčastější formu. Nejméně častý je pak jazykový charakter akcí. Varianta „jiné“ byla využita celkem 8krát, kdy zde byly uvedeny aktivity jako přírodovědné kroužky, rozvoj osobnosti a společenský klub. Nejčastěji konanými akcemi jsou akce s návštěvností mezi 10 a 50 účastníky. Organizace preferují využití vlastních zaměstnanců pro realizaci těchto aktivit a jen necelá třetina oslovuje ke spolupráci

i jiné subjekty. 59 % organizací, které realizují programy pro soby se zdravotním postižením, se domnívá, že nemá dostatek informací k pořádání těchto a polovina z nich by přivítala spolupráci se subjektem Centra APA. Přes výše uvedené výsledky jsou všechny tyto organizace přesvědčeny o smysluplnosti a prospěšnosti organizování programů s využitím pohybových aktivit pro osoby se zdravotním postižením.

Hlavním důvodem, proč se některé organizace nezaměřují na programy pro osoby se zdravotním postižením je nedostatečný počet kvalifikovaných zaměstnanců. Z toho důvodu také neuvažují o zařazení těchto programů do své nabídky služeb. A to i přes to, že 94 % z organizací, které tyto služby nenabízí, považují realizaci těchto programů za smysluplné a potřebné. Stejný počet organizací nemá dostatek informací a jen 44 % by přivítala externího konzultanta či spolupráci s Centrem APA.

ZÁVĚR

Výsledky námi realizovaného screeningové šetření poukazují na to, že nabídka většiny organizací, které se zabývají organizovanými programy ve volném čase, není dostačující. Převažují jednorázové akce bez pravidelné celoroční činnosti. Počet těchto akcí, ani kvalita nebyla předmětem našeho šetření, přesto je možné se domnívat, že se jedná spíše o intuitivně a entuziasticky vedené akce, než o propracované programy navazující na komplexnější například ve smyslu komprehensivní rehabilitace, postupů zážitkové pedagogiky, inkluzivních a vzdělávacích aktivit.

Organizace, které i přes určitou absenci podpory ze strany zřizovatelů, resortu MŠMT nebo MPSV, svou snahou zespodu pozitivně ovlivňovat svou aktivitou kvalitu života osob se zdravotním postižením přesto existují. Právě na již v minulosti realizovaných aktivitách je nutné stavět v budoucnu a vytvořit platformu pro sdílení informací a rozvoje nabídku služeb právě této cílové skupině.

KONTAKT:

Bc. Jana Vašendová, vasendovaj@gmail.com